

BIBLIO

Επιμέλεια:
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΙΡΜΠΙΛΗ

ΑΜΗΧΑΝΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΛΕΞΗ που θα επέλεγα ως διαρκώς παρούσα στις σελίδες του «*Εκεί που ζούμε*». Η καλοκαιρινή Αθήνα ζωντανεύει μέσα από τη γραφή του Χρίστου Κυθρεώτη, ο οποίος υπογράφει ένα πολύ απολαυστικό μυθιστόρημα. Το βιβλίο μιλά για την ιστορία του νεαρού δικηγόρου Αντώνη Σπεταιώτη και περιγράφει μια ημέρα από τη ζωή του, λίγο καιρό πριν εγκαταλείψει την Ελλάδα. Ένα δικαστήριο, ένα ραντεβού με τον πρώτο του έρωτα και, τέλος, η υπόσχεση που έχει δώσει στον πατέρα του να τον συνοδεύσει σε μια τελευταία υποχρέωσή του πριν εκείνος συνταξιοδοτηθεί. Από τα δικαστήρια της Ευελπίδων στα Πατήσια και από εκεί στο Χαλκούτσι και τον Ορχομένο, ο Κυθρεώτης περιγράφει το 24ωρο του ήρωα.

Ο Αντώνης Σπεταιώτης είναι εσωστρεφής αλλά και χειμαρρώδης. Τουλάχιστον στις σκέψεις του. Διαβάζοντας το βιβλίο, πραγματικά δεν μπορείς να ξέρεις τι έχει νόημα για εκείνον. Τι μετράει για εκείνον, σε τι πιστεύει, σε τι ελπίζει, τι περιμένει από τη ζωή του, από τους γύρω του και από τον εαυτό του πρωτίστως.

Ο Χρίστος Κυθρεώτης γεννήθηκε το 1979 στη Λευκωσία και μεγάλωσε στην Αθήνα, όπου σπούδασε νομικά και εργάστηκε για αρκετά χρόνια ως δικηγόρος. Το 2014 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Πατάκη η συλλογή διηγημάτων του «*Μια χαρά*», ενώ ο ίδιος τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Πρωτοεμφανιζόμενου Συγγραφέα. Το μυθιστόρημά του «*Εκεί που ζούμε*» (2019) τιμήθηκε με το κυπριακό Κρατικό Βραβείο Μυθιστορηματος και το Βραβείο Πεζογραφίας του περιοδικού «Κλειψύδρα», ενώ βρέθηκε επίσης στη βραχεία λίστα του Κρατικού Βραβείου Μυθιστορηματος 2020. Το «*Εκεί που ζούμε*» θα μεταφερθεί στη μεγάλη οθόνη σε σενάριο και σκηνοθεσία του **Σωτήρη Γκορίτσα** και τα γυρίσματα θα ολοκληρωθούν στα μέσα Μαΐου.

«Αύριο θα πάω στα γυρίσματα, στην Ευελπίδων όπου έχω ζήσει πάρα πολλές στιγμές ανάλογες με εκείνες του βιβλίου. Οπότε είναι κάπως περίεργο να επιστρέφω στον ίδιο χώρο που ξεκίνησαν οι σκέψεις που μετά έγιναν βιβλίο και τώρα ταινία», μου λέει καθώς ανηφορίζουμε την οδό Δημοκρίτου για τη φωτογράφιση. Μου γεννιέται λοιπόν η εξής απορία καθώς ξεκινάμε την κουβέντα μας.

Δηλώνεις συγγραφέας ή δικηγόρος; Δεν δηλώνω πια δικηγόρος, αλλά προσπάθησα πάρα πολύ για να το πετύχω αυτό (*γέλια*). Ανάμεσα στα δύο θα έλεγα συγγραφέας. Επειδή όμως ελάχιστα Έλληνες συγγραφείς βιοπορίζονται από τη συγγραφή, λέω επιμελητής κειμένων. Δεν αποποιούμαι την ιδιότητα του συγγραφέα και στον βαθμό που την αξίζω είμαι περήφανος γι' αυτήν. Αλλά, όταν σε ρωτάνε τι δουλειά κάνεις, συνήθως το μυαλό σου πάει σ' αυτό από το οποίο ζεις.

Πώς και αποφάσισες να σπουδάσεις νομικά; Σε ενδιέφεραν; Όπως ο Σπεταιώτης περίπου. Και όπως πάρα πολλοί άλλοι. Επειδή ήταν σχολή με υψηλή βαθμολογία με το σκεπτικό «*σ' αυτήν πέρασα και βλέπουμε*». Η Νομική μου άρεσε ως επιστήμη και ακόμα μου αρέσει πολύ. Θεωρώ ότι είναι καλό εργαλείο για το μυαλό και για να καταλαβαίνει κανείς τον κόσμο. Το επάγγελμα του δικηγόρου όμως δεν μου ταίριαζε. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ασκείται η δικηγορία δεν είναι καλές και όσο πάνε χειροτερεύουν.

Πόσο πιστές στην πραγματικότητα είναι οι περιγραφές μέσα στο δικαστήριο και γιατί το διάλεξες; Επειδή η σύμβαση του βιβλίου ήταν ένα 24ωρο του ήρωα, σκέφτηκα ότι η δουλειά είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που δεν θα μπορούσε να λείπει. Γιατί διάλεξα τη Νομική; Ο βασικός λόγος είναι επειδή το

Ο Χρίστος Κυθρεώτης πάει σινεμά

Του ΠΑΡΙ ΔΟΜΑΛΗ - Φωτό: ΑΝΔΡΕΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ /
ΕΚΔΟΣΕΙΣ /
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ /
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

βιβλίο παίζει με τα όρια του δημόσιου και του ιδιωτικού, δηλαδή θέλει να μιλήσει γι' αυτό που συνέβαινε στην Ελλάδα τις προηγούμενες δεκαετίες αλλά όχι ευθέως, ούτε με τους άμεσα πολιτικούς όρους που μιλούσαν πολλά βιβλία που έβγαναν αρχικά μέσα στην κρίση. Σκέφτηκα ότι μπορούσα αβιάσα μέσω της δικηγορίας να παρουσιάσω μια όψη της κοινωνίας. Ο δεύτερος λόγος είναι επειδή γνώριζα το επάγγελμα και δεν χρειαζόταν να κάνω έρευνα.

Ο χαρακτήρας παρατηρεί, συλλαμβάνει και αποτυπώνει πολύ ρεαλιστικά και ωμά την πραγματικότητα. Κάθε συγγραφέας παρατηρεί. Και όταν γίνεις συγγραφέας το κάνεις και πιο συνειδητά. Και εκεί μπορεί να χαλάει και λίγο. Γιατί αυτά που υποσυνείδητα σου εντυπώνονται είναι ίσως πιο δυνατά και τείνουν να αποτυπώνονται γνησιότερα στη γραφή. Φυσικά η παρατήρηση είναι πολύ σημαντική αλλά σημαντικότερη είναι ίσως η περιέργεια, να σε ενδιαφέρουν τα πράγματα.

Το βιβλίο έχει κινηματογραφική γραφή. Πίστευες ποτέ ότι θα γίνει ταινία; Έγγραφες με αυτή την κρυφή ελπίδα; Καθόλου. Η αρχική μου τάση είναι προς ένα πιο εγκυφαλικό γράψιμο. Έχω προσπαθήσει συνειδητά να το μετρίσω αυτό, καλλιεργώντας μια γραφή με εικόνες, δράση, περιγραφή. Έτσι και αλλιώς, βέβαια, όλοι έχουμε δει αρκετό κινηματογράφο και το σύγχρονο γράψιμο έχει υφωθεί με διάφορες κινηματογραφικές τεχνικές. Στα μυθιστορήματα του 19ου αιώνα που έχουν πάρα πολλές περιγραφές, οι οποίες σήμερα μπορεί να ξενίζουν ορισμένους, δεν υπήρχε άλλη κυρίαρχη αφηγηματική τέχνη, εκτός βέβαια από το θέατρο. Το σινεμά κατέστησε ματαιοπονία να προσπαθείς ως πεζογράφος να είσαι τόσο περιγραφικός με τον ίδιο τρόπο. Η περιγραφή περιορίστηκε σε άλλες λειτουργίες, όπως να αποδώσει πώς βλέπει ο χαρακτήρας την κατάσταση, την οπτική γωνία του.

Θα ήθελες να είσαι στα γυρίσματα; Να ελέγχεις μήπως κάτι δεν γίνει όπως το θέλεις, όπως το έγραψες; Σε ενδιαφέρει αν η μεταφορά είναι πιστή; Εμένα η δουλειά μου τέλειωσε όταν το έγραψα. Η ταινία θα είναι κάτι διαφορετικό. Το σενάριο το έχει γράψει ο Σωτήρης Γκορίτσας, που σκηνοθετεί και την ταινία. Βασίζεται απλώς στο βιβλίο. Άλλωστε, ο κινηματογράφος έχει άλλα εκφραστικά μέσα, τα οποία δεν τα ξέρω. Τα ξέρει ο Γκορίτσας. Γνωρίζω από παλιά το έργο του, γνωρίζω πώς προσεγγίζει τα πράγματα και τον εμπιστεύομαι ως σκηνοθετή. Από εκεί και πέρα, το να θέλω να πει εκείνος τα πράγματα με τον τρόπο που το είπα εγώ στο βιβλίο θα ήταν τελειώς αδύνατο. Θα με πηγαίνε και πίσω να ασχολούμαι με κάτι με το οποίο έχω ήδη τελειώσει.

Απόρροιας ποτέ με κάτι που έγραψες; Εννοώ να το διαβάσεις και να πεις «καλά, εγώ το έγραψα αυτό»; Σίγουρα έχω απορροή με το πόσο καλό είναι κάτι που έχω γράψει (γέλια). Στην αρχή, όταν γράφεις κάτι, είσαι ενθουσιασμένος. Αν το ξανακοιτάξεις μετά από δύο

ώρες λες «τι σχέση έχω εγώ με αυτό, ας κάνω κάτι άλλο με τη ζωή μου». Μετά σου παίρνει μια μέρα να το πεις αυτό και ύστερα ένα μήνα. Όταν μπαίνεις στη διαδικασία να γράφεις, κάποια στιγμή το γράψιμο αυτονομείται. Δεν ξέρουμε ποιον τρόπο, δεν μιλάω για μεταφυσικά πράγματα προφανώς. Αλλά κάποια στιγμή υπαγορεύονται από τον ίδιο τον τρόπο με τον οποίο γράφεις. Ίσως οφείλεται στο ότι σε μεγάλο βαθμό συντονίζεις με λόγους που υπάρχουν ήδη γύρω σου, δεν τους επινοείς από το μηδέν. Και μετά το ένα

Χρήστος Κυθρεώτης «Εκεί που ζούμε» εκδ. Πατάκης

φέρνει το άλλο. Μετά από χρόνια, όταν το κοπιάς και είσαι έξω απ' αυτό, δεν μπορείς να φανταστείς τον εαυτό σου μέσα σ' αυτό, να το γράφεις. Όχι επειδή είναι πολύ καλό αυτό που έγραψες αλλά επειδή φαίνεται να βγαίνει πολύ φυσικά.

Θυμάσαι την πρώτη ιστορία που έγραψες; Εκτός από τα ποιήματα που ξέρω ότι έγραψες μικρός. Θυμάμαι ότι στο δημοτικό είχα γράψει ένα διήγημα, το οποίο ήταν περίπου τρεις σελίδες τετραδίου, όταν είχα διαβάσει Σαμαράκη, το οποίο λεγόταν «Λεπτομέρειες». Ένα παιδάκι το οποίο συνειδητοποιούσε πόσο σημαντικές είναι οι λεπτομέρειες στη ζωή.

Πότε ένιωσες έτοιμος περνώντας από τη διαδικασία της γραφής στο «γίνομαι συγγραφέας»; Πολύ ωραία ερώτηση. Εγώ πάντα έγραφα για να γίνω συγγραφέας. Διαβάζα πάρα πολύ, έγραφα διάφορα πράγματα. Όταν ήμουν 25 χρονών ένα βράδυ, θυμάμαι, είπα ότι θέλω να γίνω συγγραφέας. Και κάθισα και έγραφα κάτι.

Πριν δεν είχε περάσει από το μυαλό σου; Εννοείται ότι πάντα το σκεφτόμουν. Εκείνη την ημέρα απλώς ήταν που είπα ότι, αφού θέλω αυτό, ας κάνω και κάτι γι' αυτό. Γιατί έχεις τη σχολή, με να κάνω ένα μεταπτυχιακό, να βρω δουλειά... Επινούεις αναβολές διαρκώς. Και ενώ από παιδί το ήθελα, είναι άλλο να το λες και άλλο να το κάνεις. Όταν το κάνω περνάω καλά ή τέλος πάντων μου αρέσει. Ήθελα αυτό να το μπορού να το κάνω συστηματικά και επαγγελματικά. Ήξερα βέβαια ότι είναι πολύ δύσκολο να ζήσεις απ' αυτό. Μου άρεσε να γράφω. Αλλά δεν μου άρεσε να γράφω πράγματα τα οποία δεν θα δημοσιεύα. Ήθελα αυτό που γράφω να κοινοποιηθεί. Δεν έγραφα ποτέ για τον εαυτό μου, δεν έγραφα ποτέ ημερολόγιο. Πέρα από όλα τα άλλα που είναι, το γράψιμο είναι μια μορφή επικοινωνίας.

Παρατηρώ ότι το μυαλό παίζει παιχνίδια. Μ' έναν περιεργο τρόπο μοιάζει να συνδέεται αυτό που έγραψες στα 13 σου με αυτό που έγραψες στα 40. Το ότι παίζου πολύ μεγάλο ρόλο οι λεπτομέρειες, ας πούμε, που έγραψες εσύ στα 13 σου εμένα μου θύμισε το «Εκεί που ζούμε», τις αναλυτικές και πολύ λεπτομερείς περιγραφές. Αναρωτιέμαι αν δεν γίνεσαι στην πορεία αυτό που είσαι αλλά είναι κάτι που κουβαλάς από μικρός μέσα σου. Γι' αυτό σ' το ανέφερα. Γιατί η έμφραση στη λεπτομέρεια καθορίζει τον τρόπο που σκέφτομαι ως συγγραφέας. Όμως δεν το κατασκευάζουμε και λίγο; Θυμάμαι αυτή την ιστορία γιατί ταιριάζει λίγο με την εικόνα που έχω σήμερα για τον εαυτό μου ως συγγραφέα. Μήπως είχα γράψει και κάτι άλλο και δεν το θυμάμαι;

Μοιάζει με αυτό που λέει ο Σπενσιώτης, ότι δηλαδή ο εαυτός μας είναι αποτέλεσμα μοντάζ, και μάλιστα τόσων μοντάζ όσοι και οι άνθρωποι που μας ξερουν; Η αλήθεια είναι ότι παραλάσσουμε λίγο τις ιστορίες που λέμε. Εμφανίζουμε ή αποκρύπτουμε κομμάτια από την προσωπική μας εμπειρία ή και επινοούμε πράγματα που δεν έχουν συμβεί πραγματικά ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε σχέσης μας. Φαντάζομαι ότι αν το ψάξεις κανείς – αλλά δεν το πάω εκεί – έχει απόηχο από την υπαρξιστική φιλοσοφία που λέει ότι ο εαυτός μας δεν είναι μια αναλλοίωτη ουσία ούτε ζούμε με βάση αυτό που είναι ο εαυτός μας, αλλά ότι διαμορφώσαμε στην πορεία.

Πιστεύεις ότι υπάρχει δομή στο γράψιμο; Όταν διάλεγα βιβλία νεότερος, δεν ήξερα απαραίτητα τους συγγραφείς. Απλώς πήγαινα στα βιβλιοπωλεία, άνοιγα σε μια τυχαία ελπίδα και αν μου άρεσε η σελίδα αγόραζα το βιβλίο. Ίσως λοιπόν απ' αυτό έχω αποκτήσει μια εμμονή κάθε πρόταση να είναι καλή, άσχετα αν το πετυχαίνω. Το γράψιμο νομίζω ότι είναι ένας συμβιβασμός ανάμεσα στο να πηγαίνει κάποιον ιστορία και να μπαίνουν μέσα στοιχεία αυθορμητισμού. Το σχέδιο ή η δομή δεν πρέπει να καταπνίξει το κομμάτι της ζωντανίας, της γλαφυρότητας. Όταν εκτελείς ένα σχέδιο κατά γράμμα όλη η χημεία της δημιουργίας φεύγει, μαζι ίσως με τη χαρά. Από την άλλη, δεν πρέπει να αιφνήσεις τον αυθορμητισμό να πάρει το πάνω χέ-

ρι και να προκύπτουν απλά σελίδες γοπευτικής κατά τη γνώμη σου γραφής που δεν καταλήγουν ποτέ.

Το γράψιμο είναι συνέχεια της ανάγνωσης; Την προϋποθέτει; Πα εμένα ναι. Πρέπει να έχεις κάποιες αναφορές. Πώς θα μιλήσεις σε μια γλώσσα που δεν έχει ακούσει ποτέ; Η λογοτεχνία είναι ένας κώδικας. Λογοτεχνία θα κάνεις με τις λογοτεχνικές σου αναφορές. Το διάβασμα σε βοηθάει να είσαι υποψιασμένος. Να μη νομίζεις ότι πρωτοτυπείς, ότι κάνεις φοβερά πράγματα ενώ τους κάνεις. Ο συγγραφέας μαθαίνει πολλά από τους άλλους συγγραφείς. Προφανώς ένας άνθρωπος που έχει φυσικό χάρισμα στο γράψιμο – αν υπάρχει κάτι τέτοιο – και κάτι πολύ ζωντανό να πει ο ίδιος, μια ιστορία πιθανότατα προσωπική, μπορεί να γράψει ένα καλό βιβλίο χωρίς πολλές αναφορές. Κατά βάση όμως, όταν γράφεις συστηματικά, η συγγραφή είναι η συνέχεια της ανάγνωσης με άλλα μέσα. Η διαδικασία είναι παρομοια. Ο συγγραφέας, όταν διαβάζει, είναι σαν να γράφει.

Και πώς τότε κάποιοι φανατικοί αναγνώστες δεν γράφουν ποτέ; Αυτοί που δεν θέλουν να γράψουν είναι για εμένα το αίτημα. Γιατί ακούω συχνά ότι όλοι γράφουν. Ναι, γιατί άμα διαβάσεις θες και να γράψεις, είναι φυσικό. Ή μ' έμένα ακούγεται φυσικό τουλάχιστον. Έχω πρόβλημα με το να γράφεις χωρίς να διαβάζεις αλλά το να διαβάζεις και να θέλεις να γράψεις μου φαίνεται πολύ φυσικό.

Πώς τα πας με τις κριτικές; Μέχρι στιγμής η κριτική αποδοχή των βιβλίων μου είναι καλή. Έχω ακούσει επιφυλάξεις και αρνητικά σχόλια βέβαια, αλλά αν δεν έχεις ένα βιβλίο που να το έχουν θάψει όλοι τότε δεν μπορείς πραγματικά να πεις πως στέκεσαι απέναντι στην κριτική. Η προδιθέσή μου είναι να πω «αν είναι κακό, ας το πουν» και θέλω να κερδίσω από αυτό. Η αρνητική κριτική που σε πειράζει είναι αυτή που έχει κάποια βάση. Δηλαδή και εσύ ο ίδιος αμφιβάλλεις. Ενώ αν είναι κάτι τελειώς έξω από τον ορίζητά σου δεν σε πειράζει.

Γράφεις τώρα; Αυτή την περίοδο μαζεύω διάφορες σκέψεις και σημειώσεις αλλά όχι κάτι συγκεκριμένο.

Γενικά ποιους θαυμάζεις; Πάρα πολλούς συγγραφείς που διαμόρφωσαν σε κάποιο βαθμό τον τρόπο που σκέφτομαι τους διάβασα πριν αρχίσω να γράφω συστηματικά. Μπορεί να με έχουν επηρεάσει πολύ και σαν συγγραφέα και σαν άνθρωπο αλλά μ' έναν τρόπο που δεν αναγνωρίζω. Γιατί αν σ' έχουν επηρεάσει σαν άνθρωπο σ' έχουν επηρεάσει και σαν συγγραφέα. Αντίθετα αναγνωρίζω πιο εύκολα επιρροές από συγγραφείς που διάβασα αργότερα και σαν συγγραφέα. Από Έλληνες, για παράδειγμα, οι συγγραφείς των γενιών του '80 και του '90 ήταν οι πρώτοι που μου έδειξαν πώς μπορεί να γίνει λογοτεχνία με τους κώδικες με τους οποίους μιλάμε τη γλώσσα σήμερα. Προφανώς, το είχαν κάνει και πολλοί άλλοι νωρίτερα, μιλώ εδώ για την προσωπική αναγνωστική μου εμπειρία.

Το «Εκεί που ζούμε» είναι ένα μυθιστορημα που διαβάζεται εύκολα, ρέει. Έρε και τόσο πηγαίο το γράψιμο από μέσα σου; Η ακριβώς το ανάποδο; Για να βγει κάτι καλό πρέπει να παιδεύει, να δοκιμαστεί ο συγγραφέας; Συνήθως ισχύει το ανάποδο. Δηλαδή το βιβλίο που διαβάζεται εύκολα έχει πίσω του πολλή δουλειά. Και μπορεί να είναι και δουλειά που έχει γίνει σε άλλα κείμενα, τα οποία δεν ολοκλήρωσε ποτέ, ή δεν θέλησε να δημοσιεύσει, αλλά σε έφεραν πιο κοντά στο ύψος ή την οπτική γωνία του συγκεκριμένου βιβλίου. Για το «Εκεί που ζούμε», μια πρώτη γραφή μου πήρε έξι μήνες και μια δεύτερη γραφή, όπου ουσιαστικά το ξαναέγραψα, κράτησε τρεις τέσσερις μήνες. Ήμουν ανασφαλής γιατί δεν είχα γράψει ποτέ κάτι τόσο μεγάλο. Το άφησα ένα χρόνο τελειώς, πριν το πιάσω ξανά. Μέσα σ' αυτό το χρόνο έκανα ένα μεταπτυχιακό. Πήρα σχολία από φίλους, και το δούλεψα άλλους 6-7 μήνες. Άρα η δουλειά ήταν 2 χρόνια περίπου. Όταν έγραφα όμως, το έκανα σε καθημερινή βάση. ▶

Ποιοί είναι οι ήρωες του βιβλίου; Ποιους ανθρώπους επιλέγεις; Τους χαρακτήρες τους βρίσκεις από τη ζωή, είτε είναι στενός κύκλος, ή κάτι που έχεις δει σε μια καφετέρια. Και τους βρίσκεις και στη λογοτεχνία. Από άλλα βιβλία. Συνήθως το ερέθισμα είναι κάτι που έχεις βιώσει ή έχεις δει, σε μια κοινωνική συναναστροφή ή παρατηρώντας και ο ήρωας παίρνει ζωή από χαρακτήρες παρόμοιους που έχεις διαβάσει.

Υπάρχουν πράγματα που δεν λέει ο χαρακτήρας; Πάλι είναι ωραία ερώτηση. Είναι ωραίες οι ερωτήσεις που κάνεις (γέλια). Υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις στην αφήγηση. Μπορείς να δουλέψεις πολύ με τον παινιγμό ως αφηγητής. Υπάρχουν όμως και αφηγητές που λένε πολλά. Ο Σπετσιώτης είναι ένας αφηγητής που λέει πολλά. Μοιράζεται με τον αναγνώστη σκέψεις και απόψεις που έχει. Δεν ήθελα να αφήσω τυφλά δημέια, πράγματα δηλαδή που ο αφηγητής δεν βλέπει για τον εαυτό του και τα βλέπει ο αναγνώστης. Αυτό είναι συνήθως ένα πολύ ενδιαφέρον στοιχείο για τον αναγνώστη, όμως ο συγκεκριμένος αφηγητής δεν έχει τέτοια πράγματα. Όχι γιατί δεν υπάρχουν, αλλά επειδή ό,τι μπορούσα εγώ να φανταστώ για τη ζωή του το έβαλα. Υπάρχουν πράγματα που δεν βλέπει αλλά δεν τα βλέπω ούτε και εγώ.

Πώς κατέληξες σ' αυτόν τον τίτλο; Ήταν η μέρα που θα το παρέδίδα στον εκδότη, είχα έναν τίτλο εργασίας... αλλά δεν είχα καταλήξει. Σκέφτηκα ένα ποίημα του Σεφέρη για τις ημέρες και διάφορα τέτοια. Μου ήρθε εκείνο το ποίημα του Φίλιπ Λάρκιν που ξεκινάει με το «Days are where we live». «Οι μέρες είναι εκεί που ζούμε». Και σκέφτηκα «Εκεί που ζούμε». Αυτό είναι! Ταίριαζε και με το κλίμα του βιβλίου.

Γιατί τυραννά τόσο πολύ η αλλαγή του Σπετσιώτη; Φοβάται ο άνθρωπος την αλλαγή; Είναι αλήθεια αυτό. Νομίζω ότι πιο πολύ έχει πρόβλημα με την αλλαγή που θα προκαλέσει ο ίδιος. Δηλαδή όταν όλα τα ενδεχόμενα μπροστά σου είναι κάπως παρόμοια και δεν βρίσκεις το ένα προτιμότερο από το άλλο τότε είναι δύσκολο να πάρεις την απόφαση. Τον τυραννά πολύ η απόφαση νομίζω και όχι τόσο η αλλαγή.

Η ηθοκή και περισσότερο οι χαρακτήρες έχουν τόσες προεκτάσεις, θίγουν τόσα θέματα που είναι πραγματικά αδύνατο να πεις με δυο λόγια την ιστορία. Εσύ τι θα έλεγες; Τι ιστορία είναι αυτή; Πιο πολύ νομίζω είναι το «τι λέμε όταν δεν έχουμε καμιά ιστορία να πούμε, όταν τα έχουμε πει όλα». Ολόκληρο το κλίμα της εποχής δεν σε αφήνει να ανοικτείς προς το μέλλον, ο μακροχρόνιος σχεδιασμός δεν ευνοείται από την κρίση και τα λοιπά. Δεν υπάρχει αφήγηση, δεν λέμε ιστορία, η ζωή μας δεν μπορεί εύκολα να είναι μια μνημειώδης ιστορία που μπορεί να αντιπροσωπεύσει μια εποχή. Ωστόσο συνεχίζουμε να μιλάμε, κάτι θέλουμε να πούμε. Και τι λέμε; Λέμε τον χρόνο στην πραγματικότητα. Αυτό είναι το βιβλίο.

Το ενδιαφέρον στο βιβλίο είναι η ιδέα ότι έχει μια ζωή γεμάτη, ένα 24ωρο, αλλά ταυτόχρονα δεν συμβαίνει και τίποτα εντυπωσιακό. Πώς ένα βιβλίο χωρίς ιδιαίτερα ενδιαφέροντα συμβάντα καθίσταται ενδιαφέρον; Δεν υπάρχει τίποτα συγκλονιστικό πράγματι. Δεν γίνεται τίποτα. Γι' αυτό σου λέω «τι λέμε όταν δεν έχουμε να πούμε τίποτα». Ήταν συνειδητή επιλογή, εννοείται. Το στοιχείο ήταν πώς αυτό θα γίνει ενδιαφέρον. Έπρεπε να γίνει μέσω της γραφής. Πώς θα βρεις μια ενδιαφέρουσα οπτική γωνία, αυτό είναι πάντα το στοιχείο. Ακόμα και τα βιβλία που έχουν μια πολύ δυνατή ιστορία δεν είναι συναρπαστικά αποκλειστικά γι' αυτό. Αλλά και γιατί ο χαρακτήρας λέει τα πράγματα από μια ιδιαίτερη αφηγηματική οπτική γωνία, που τη βρίσκει ενδιαφέρουσα ο αναγνώστης, ανεξαρτήτως αν του αρέσει ή όχι.

Ο Σπετσιώτης τι αντικατοπτρίζει; Την αποτυχία της γενιάς; Τις χαμένες ευκαιρίες; Τι μίζερια της γενιάς της κρίσης; Την προσκόλληση στα παλιά; Σκέφτομαι την ερώτηση με τον όρο «αντιπροσωπεύει». Εμένα με παιδεύει αυτό. Πρέπει να αποφύγεις τον κίνδυνο να κάνεις πεζογραφία σαν να κάνεις κοινωνιολογία. Να έχεις δηλαδή έναν ανθρωπότυπο. Από την άλλη, εάν ο ήρωας που φτιάχνεις δεν αφορά κανέναν εκτός από τον εαυτό του τότε τι νόημα έχει; Άρα κάτι αντιπροσωπεύει. Πρέπει να πετύχεις ένα συμβιβασμό ανάμεσα στη φυσικότητα, στο να είναι ο ήρωας ένας πραγματικός άνθρωπος, και από την άλλη πρέπει να αφορά αυτό που συμβαίνει και κάποιον άλλον. Ο συγκεκριμένος εκφράζει λίγο την αμηχανία της ελληνικής κοινωνίας τα τελευταία σαράντα χρόνια μετά τη χρεοκοπία πολλών πραγμάτων και την ανάγκη να ζήσεις μια ζωή που δεν είναι απλώς άθροισμα στιγμών.

Υπάρχουν μέρες που συνοψίζουν όλη μας τη ζωή; Όλες. Σίγουρα κάποιες μέρες πιο εμβληματικά. Αν έχεις μια μέρα ενός ανθρώπου, πρόσβαση στις σκέψεις του και σε αυτά που κάνει και έχεις διάθεση να δεις τη ζωή του, θα τη δεις. Κάθε μέρα.

Διαβάζοντας το βιβλίο κάθε αναγνώστης πιστεύω πως βρίσκει κομμάτια του εαυτού του, ταυτίζεται με τον ήρωα. Σκέψεις του καθενός είναι ψηφίδες της σκέψης του. Αν έχεις κοινά βιώματα, αν είσαι δικηγόρος, αν είσαι πιασμένος, αν είσαι πιο εύκολο. Για μένα αυτό είναι θετικό και καιρόμοι πολύ που το λες. Μου αρέσει να μου λένε οι αναγνώστες «είδα τον εαυτό μου», επειδή και εμένα σαν αναγνώστη μου αρέσει να μου τυχαίνει. Ο ήρωας βέβαια που επέλεξα είναι σε γενικές γραμμές ο μέσος άνθρωπος, ο οποίος πιστεύω κάνει αυτές τις σκέψεις. Μπορεί να μην τις κάνει με αυτά τα λόγια γιατί αυτό έχει να κάνει με τη μόρφωση, το περιβάλλον, με το τι κώδικες χρησιμοποιεί. Το καλό είναι ότι όταν διαλέγεις μια κοινή τετριμμένη εμπειρία όλοι μπορούν να φανταστούν κάτι ανάλογο. Το θέμα είναι οποιον ήρωα και να έχεις, να μην τον υποτιμήσεις. Να του δώσεις όσα έχεις και σε τα αξιοποιήσει αυτός όπως μπορεί. Να μη θεωρήσεις ότι κάποιος άνθρωπος είναι πιο απλός από εμένα.

Τι απαντάς όταν σου λένε ότι έχεις γράψει ένα από τα ωραιότερα μυθιστορήματα; Τι να απαντήσω; (γέλια). Διαβάστε περισσότερα βιβλία! Προφανώς κάθε συγγραφέας θεωρεί ότι αυτό που έγραψε είναι καλό για να θελεί να το εκδώσει. Λοιπόν καιρόμοι πολύ όταν μου το λένε, ντρέπομαι λίγο βέβαια. Κάποια τα βρίσκω υπερβολικά. Υπάρχουν άπειρα καλύτερα βιβλία να διαβάσεις. Υπάρχει και το υποκειμενικό στοιχείο ωστόσο. Μπορεί κάποιος να το λέει γιατί νιώθει πολύ κοντά του παρότι έχει διαβάσει πολλά καλύτερα βιβλία.

Ποια είναι η φιλοσοφία σου για τη ζωή; Μάλλον έχω αλλά δεν την έχω σκεφτεί συνειδητά. Κάποιες στάσεις έχω περισσότερο απέναντι στα πράγματα. Προσπαθώ να δίνω χώρο στα πράγματα. Να δίνω αέρα, χρόνο, περιθώριο...

Σ' ευχαριστώ πολύ για τη συζήτηση. Εγώ ευχαριστώ πάρα πολύ, Πάρι!

Ο Χριστός Κυθρεώτης είναι αυτό που περιμένα. Μια ήρεμη λογοτεχνική δύναμη. Ταπεινός, στωικός παρατηρητής που έχει ένα σπάνιο ταλέντο να παρατηρεί καταστάσεις, να συλλομβάνει το πνεύμα τους και να το μεταφράζει σε λέξεις. Αφρού μου υπογράφει μερικά βιβλία κλείνουμε αυτή τη συζήτηση, πίνοντας μια τελευταία γουλιά από το λευκό κρασί που είχαμε παραγγείλει. Καθώς τον αποχαιρετώ σκέφτομαι ότι ανυπομονώ να δω την κινηματογραφική εκδοχή του «Εκεί που ζούμε». **Α**